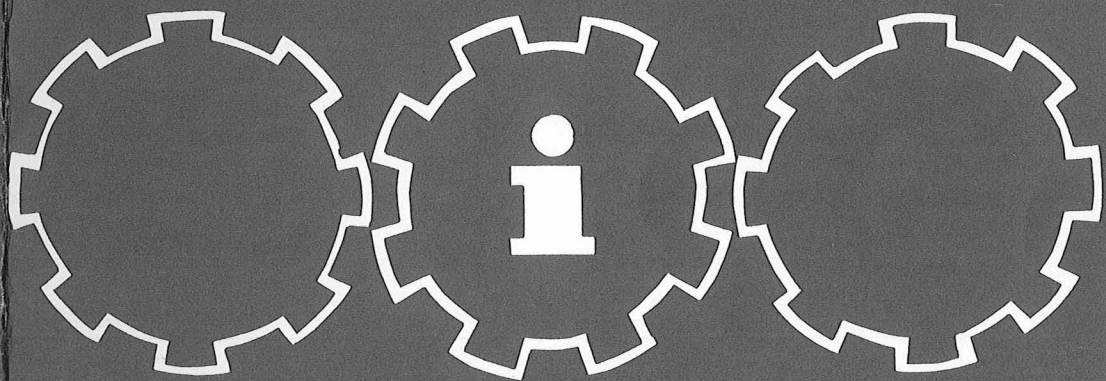

TEKNIKAN SANASTOKESKUS
CENTRALEN FÖR TEKNISK TERMINOLOGI

3 1985

terminfo

terminfo

3₁₉₈₅

1985—10—15

Tekniikan Sanastokeskus ry:n tiedotuslehti

Toimittanut Eeva Clewer

Liisankatu 16 D, 1. krs, 00170 Helsinki

Puhelin 90-669 529

Ilmestyy 4 kertaa vuodessa

Lehden aineisto on vapaasti käytettävissä,
mutta lähteen mainitseminen on toivottavaa.

SISÄLLYS

Laitostunut laitos	1
Tietotekniikan terminologiakokous	3
Nordterm 85 Reykjavik	4
Pohjoismainen tutkijakurssi	5
Ny forskare	6
Ensiömassasta uusiopaperiin	8
Geologian sanastoprojekti	9
TSK 8 — Vaatetussanaluettelo	10
Norsk Teknisk Fagordbok	11
Matkailusanaston määritelmä- ja selitysratkaisuista	11
Sammandrag	20

Laitostunut laitos

Sprinklerilaitteisto on nykysuomea, *sprinklerilaitos* 1800-luvun suomea, sanoo kielitoimiston toimistopäällikkö Esko Koivusalo. Jos nyt sitten vaikeasti äännettävää *sprinkleriä* kehtaa suomen sanaksi kutsua!

Laitos vai laitteisto, kysyttiin äskettäin Palontorjunta-lehdessä (2/85). Kyseessä on erimielisyys sprinklerijärjestelmän nimityksestä: vanha kaartti puhuu sprinklerilaitoksesta, tuore Palontorjuntasanoista taas sprinklerilaitteistosta. Entisenä alan miehenä ja vähän virkanikin puolesta yritän valaista *laittaa*-sananjohdos-ten käyttöhistoriaa.

Teonsana *laittaa* on kansankielessä yleissuomalainen merkityksessä 'tehdä, korjata, kunnostaa, asettaa'. Sannalla on kuitenkin myös toinen merkitys, 'moittia'. Tämä merkitys tunnetaan vain länsimurteissa, ei kuitenkaan kaikissa hämmäläismurteissa. Lisäksi siitä on hajotietoja Inkeristä. Merkitys 'moittia' on myös viron ja liivin vastaavalla teonsanalla. Suomesta *laittaa* on moittimista merkityksenä levinnyt myös lappiin.

Laittaa-sanasta johdettu *laitos* esiintyy jo Mikael Agricolan kielessä. Hän on käyttänyt *laitosta* paitsi merkityksessä 'teko, valmistus, korjaus' myös merkityksessä 'moite'. Jälkimmäinen merkitys ei ole kuitenkaan kotiutunut kirjakielen pysyvästi. Edellinen sen sijaan on kasvanut ja kukoistanut, niin että Nykysuomen sanakirjasta voi poimia jo kymmen-

kunta merkitystä. Niitä voi tiivistäen kuvata seuraavasti: 1) työpaja, tehdas (*sähkölaitos, tuotantolaitos*); 2) toimintayhtymä (*pankkilaitos, vakuutuslaitos*), 3) julkinen määrätarkoitusta palveleva rakennus (*synnytyslaitos, kylpylaitos*), 4) instituutti (yliopiston *kemian laitos, merentutkimuslaitos*), 5) yhteiskunnallisten toimielinten kokonaisuus (*apteekkilaitos, kirjastolaitos, posti- ja telelaitos*), 6) yhteiskunnallinen järjestelmä, tapasysteemi (*läännituslaitos, oikeuslaitos*), 7) leikkilisesti: tekele, hököty, rakkine ('Koko laitos pyrki hajoamaan käsiin', 'uusmuotisia herrojen laitoksia'), 8) teknilliset laitteet, laitteisto, mekanismi; rakenne, jossa on erityinen teknillinen laitteisto (*lämpölaivos, patolaitos, pumppulaitos, turbiinilaitos*), 9) toisinto, teoksen painos (*Kalevalan lyhennetty laitos*), 10) harv. laittaminen, laitto (*katon laitos*).

Moneksi on siis *laitos* kirjakielen viljelyn taipaleella ehtinyt. Kehitys on kulkenut selvästi konkreettisesta abstraktiseen. Hallitsevina nykysuomessa ovat ryhmät 1—6. *Sprinklerilaitos* kuuluu merkitysryhmään 8, jonka määrittelyssä Nykysuomen sanakirja käyttää sanoja *laite* ja *lait-*

teisto. Kuten tiedetään, Nykysuomen sanakirjan aineisto kuvastaa vuosisatamme ensi puoliskon kielenkäyttöä. Enin osa on peräisin sotaa edeltäneen ajan kirjallisuudesta.

Tekeillä olevan Nykysuomen perussanakirjan käsikirjoituksessa *laitos* on kuvattu toisin. Edellä oleva merkitysryhmä 8 on poistettu vanhentuneena. Merkitys 'kapine, hökötytys' sen sijaan on vielä mukana ja sitä kuvaa esimerkiksi "Uusi kopiointikone on näppärä laitos".

Kun *laitos*-sanana merkitykset rupesivat viime vuosisadalla "laitostumaan", oli keksittävä uusi johdos ilmentämään merkitystä 'aparaatti, koje, vehje'. Tämä tehtävä tuli sanalle *laite*. Se ei ollut kuitenkaan *laitteen* ensimmäinen merkitys. Alun perin tätä sanaa käytettiin kemiassa *preparaatin* vastineena. Suomettaessa kerrottiin 1849 luennonpitäjistä, joka antoi selityksiä anatomian ja fysiologian kysymyksiin "laitteilla ja kuvauksilla".

Kun katselee viime vuosisadan *laitos*-esimerkkejä, on helppo havaita, miten tyystin *laite* on korvannut *laitoksen* merkityksen 'aparaatti, koje, vehje'. Kanavassa kirjoitettiin 1845 soittopelistä: Wilhelm Philippi oli "keksinyt semmoisen laitoksen Fortepianoihin, että mielenjuohtelut soitellessa kuvaiksevat paperille". Salmelainen kirjoitti 1857 kelloista näin: "Kenties olette tämmöisen laitoksen (= aurinkokellon) jo itsekin näh-

neet"; "tätä heidän keksimäänsä kellon laitosta sanotaankin sentähden vesiuuriksi". Tällaisissa yhteyksissä tuskin kukaan enää käyttäisi *laitos*-sanaa. Tilalle on astunut *laite*.

Tosin *laitekaan* ei ole jäänyt pelkästään 'kojeen, aparaatin' merkitykseen. Naisilla on *tukkalaitteita* ja heille viedään *kukkalaitteita*. Solussa on Golgin *laite*. Nämä eivät kuitenkaan ole estäneet *laite*-sanana keskeistä merkitystä 'koje, aparaatti, vehje' pysymästä selvärajaisena. Omaa luokkaansa asiallisuudessa on johdos *laitteisto*. Sitä ei juuri tapaa käytettävän merkityksessä 'teelmä, kapine, hökötytys'.

Kielenhuoltajan kanta on siis selvä. *Sprinklerilaitteisto* on nykysuomea, *sprinklerilaitos* 1800-luvun suomea. Jos nyt sitten vaikeasti äännettävää *sprinkleriä* kehtaa suomen sanaksi kutsua! Eräässä yhteydessä ehdotin sille suomalaista vastinetta *tihmuri*. Jälkeenpäin oivalsin, että vain tyhmyri ehdottaa *tihmuria*. Olisi pitänyt ehdottaa *vihmuriä*. Uskaltaisivatko vakuutuslaitokset ja sprinklereiden markkinointijat olla niin edistysellisiä, että rupeaisivat puhumaan *vihmurilaitteistosta*? Se olisi ilmeikstä suomea, täsmällistä ja sanomansa paljastavaa.

Paloterveisin
Esko Koivusalo

Tietotekniikan terminologiakokous

Kansainvälisen standardointijärjestön (ISO) teknisen komitean 97 (Tietokoneet ja tietojenkäsittely) alikomitean 1 (Tietojenkäsittelyn sanasto) vuoden 1985 kokous pidettiin kesäkuun 3.—7. päivinä Montrealin lähistöllä. Suomen edustuksesta huolehtii Tietotekniikan liiton sanastotyöryhmä.

Tietotekniikan sanaston (lähinnä atk-terminologian) laatiminen alkoi ISO:ssa noin viisitoista vuotta sitten. Sanastotyö tapahtuu siten, että P-jäsenmaiden kansalliset atk-terminologian standardointielimet valmistelevat ja kommentoivat ehdotuksia, joiden jakelusta samoin kuin työn yleisestä koordinoinnista huolehtii Ranskan standardointijärjestön AFNOR:in asettama sihteeristö. Kesäkuussa pidettävien vuosikokousten välillä toimii seitsemän aihekohtaista työryhmää.

Edellinen vuosikokous pidettiin kesäkuussa 1984 Tukholmassa. Vuoden aikana muutamilla aloilla on edistytty merkittävästi. Erityisesti tietojenkäsittelyn turvauksen ja eheyden sekä hajautetun tietojenkäsitte-

lyn aloilta ollaan saamassa yleiseen käyttöön tasokasta aineistoa. Heikompaa on ollut edistys oppiriitojen riivaamassa ohjelmoinnin ja tietokantojen terminologiassa, missä standardoidun käsitteistön tarve on kuitenkin erittäin suuri.

Suomen panos kokouksessa näkyi neljän työryhmän työskentelyyn osallistumisessa. Tekstinkäsittelyä pohtivassa työryhmässä otettiin käsiteltäväksi ne muutama kymmen tekstinkäsittelyn termiä, jotka Suomen sanastoryhmä oli valmistanut piakkoin ilmestyvää Atk-sanakirjan uutta painosta varten. Ne hyväksyttiin lähes poikkeuksetta.

Tietotekniikan kansainvälisen terminologian kehittymiselle on nyt hyvät edellytykset. Ne on luonut erityisesti Kanadan voimakas panostus alikomitean työhön. Kaksikielisenä maana Kanadalla on omakin intressi alan englannin- ja ranskankielisen sanaston vakiinnuttamiseen.

Ilmari Pietarinen

---

homofoni

”finnarna kallar månen ti’ ko
och riktiga kon ti’ lehmä”
gammal skärgårdsbo

Nordterm 85 Reykjavik

Pohjoismaisen terminologian kaksivuotiskatselmus pidettiin 27.—29. kesäkuuta Islannissa. Osanottajat saivat tutustua sekä satujen rikkauteen että sanastotyön arkipäivään. Pohjoismainen sanastoyhteistyö on vireätä. Siitä riittää virikkeitä yhtä hyvin vaihtoon kuin vientiin.

Baldur Jonsson toivotti kolmisenkymmentä osanottajaa tervetulleiksi NORDTERM -päiville, jotka olivat järjestyksessä jo kuudennet. Nordterm-työryhmien raportteja ja keskusteluja täydensivät Baldur Jonssonin ja Sigrun Helgadottirin esitelmät sekä tutustumiset maan vireään ja omaleimaiseen sanastotyöhön ja kielenhuoltoon. Suomella ja Islannilla on paljon yhteistä tällä alalla.

Pääosa ajasta käytettiin kuitenkin työryhmien keskusteluihin ja hankkeiden kehittelyyn.

Koulutus

Ensimmäinen ja vanhin Nordtermin työryhmistä AG 1 on toteuttanut näyttävän sarjan terminologia koulutustilaisuuksia: vuonna 78 ja 85 *terminologi och fackspråklig lexikografi* Tanskassa, 81 *utbildning i terminologi* Norjassa, 82 *fackspråk och terminologi* Suomessa ja 83 *terminologisk medvetenhet* Ruotsissa. Tulevaisuuden suunnitelmiin kuuluvat vuodeksi 86 *terminologi som redskap för översättare* Ruotsissa, v. 87 *datorn som redskap för terminologi* Norjassa sekä vuoden 87 jälkeen TSK:n osalle suunniteltu

terminologian teorian kurssi erikoisalojen asiantuntijoille.

Termipankki ja dataterminologia

Termipankkien yhteistyöhön erikoistuneen AG 2:n tavoitteena on yhdenmukaistaa termipankkien tietuerakennetta ja sisällön luokitusta sekä edistää kokemusten, menetelmien ja lopulta myös aineiston vaihtoa.

Sanastotyön koordinointi

Nordterm AG 3 päätti elvyttää vanhan suunnitelman yhteisestä sanastohankeluettelosta. Päällekäistyön välttämiseksi ja tiedonvaihdon edistämiseksi on tärkeätä tietää mitä naapurissa on tekeillä.

Kaksi vuotta sitten valmistuttua yhteispohjoismaista työsuojelusanastoa laadittaessa keriyti joukko kokemuksia yhteistyön käytännöstä. Nämä on tarkoitus kirjata ja täydentää mm. ISO:n aineistolla yhteiseksi nettelytapaohjeistoksi, jota voidaan kokeilla seuraavassa yhteistyöhankkeessa, Tanskan johdolla kehiteltävässä tiesanastossa.

Standardointi

Pohjoismaat ovat määrätietoi-

sella yhteistyöllä pyrkiin vai-
kuttamaan terminologian alan
kansainväliseen standardisoin-
tiin ISO/TC 37:ssä niin, että
standardeja laadittaessa ne sel-
västi suunnataan ensisijaiselle
käyttäjärühmälleen eli sellaisille
sanastoja laativille ryhmille, joi-
den jäsenet eivät ole terminolo-
geja. Reykjavikissa Nordtermin
standardisointiryhmä päätti vas-
taisuudessakin noudattaa valit-
semaansa selektiivistä mallia ja
kohdistaa panoksensa kokonai-
suuden kannalta tärkeimpiin ter-
minologisiin standardeihin. Lä-
hiajan kohteita ovat *ISO 919 —
Preparation and layout of ter-
minology standards* ja *ISO 860*

— *International harmonization
of concepts and terms*, joista
molemmista on tekeillä yhteis-
pohjoismaiset luonnokset.

Nordterm on pian kymmenen
vuotta toiminut muodollisesti järjes-
täytymättä. Nyt on tullut aika tar-
kastella vapaamuotoisuuden tuloksia
ja tarkoituksenmukaisuutta. Ryhmä,
jolla ei ole toimistoa eikä osoitetta,
voi toimia kaikista muodollisuuden
kahleista vapaana, mutta menettää
samalla esimerkiksi mahdollisuuden
osallistua moniin muodollisuutta
vaativiin yhteistyöelimiin. Siinä Nord-
termin edessä olevan kaksivuotiskau-
den suuri kysymys, jota pohtii uusi
ryhmä ”formandskabsgruppen”.

Pohjoismainen tutkijakurssi Tanskassa: Terminologia ja terminologinen leksikografia

---

Sanastotyötä tehdään aktiivisesti kai-
kissa Pohjoismaissa. Kiinnostus ter-
minologiaan johtuu halusta myös
kielellisesti pysyä kiivaasti kehittyvän
tekniikan mukana. Pohjoismaiden
välillä on tiivistä yhteistyötä termino-
logian alalla. Osana tätä yhteistyötä
järjestettiin 4.—16. elokuuta Skods-
borgissa lähellä Kööpenhaminaa yh-
teispohjoismainen tutkijakurssi. Kurs-
sin aiheena oli terminologia ja termi-
nologinen leksikografia.

Kurssin järjestelyistä huolehti Köö-
penhaminan kauppakorkeakoulu, ja
sen johtajana oli Heribert *Picht*.

Osanottajia oli kaikista Pohjoismais-
ta, ja he edustivat korkeakouluja,
kielentutkimuslaitoksia ja liikelaitok-
sia, joiden kaikkien toiminnassa ter-
minologinen tieto on tärkeää.

Pääluennoitsijoita kursseilla olivat:
Heribert *Picht* (Kööpenhamina),
Christian *Galinski* (Wien), Christer
Laurén (Vaasa), Jan *Roald* (Bergen),
Ove *Oscarsson* (Tukholma), Heidi
Suonuuti (Helsinki) ja Henning *Son-
dergaard* (Århus).

Kurssin sisältö jakaantui kahteen
pääjaksoon: teoriaan, joka sisälsi
myös pieniä ryhmätöitä, ja käytän-

nön harjoitukseen, ns. projektityöhön. Kurssin aikana esiteltiin myös terminologian suhdetta muihin tietisiin ja terminologian tutkimusta sekä maailmanlaajuisesti että erityisesti Pohjoismaissa.

Teoriaosa esitteli terminologian keskeisimmät periaatteet ja niiden vaikutuksen käsitteiden, määritelmien ja termien esittämiseen. Erityisesti painotettiin käsitejärjestelmien keskeisyyttä sanastotyössä.

Terminografiaa esiteltiin sekä yleisesti että tietokoneen antamien uusien mahdollisuuksien kannalta. Terminografiaan liittyviä standardeja käsiteltiin ryhmätöiden yhteydessä. Pohjoismaat osallistuvat aktiivisesti kansainvälisen standardoimisjärjestön ISO:n terminologiaa ja sanastotyön menetelmiä laativan teknisen komitean työhön.

Kaikissa Pohjoismaissa on jo toiminnassa tai kehitteillä termipankkeja. Eri maiden edustajat kertoivat pankkien nykyisistä vaiheista. Termipankkien tarjoama etu käyttäjille on ajan tasalla oleva tieto sekä yksittäiseen sanakirjaan verrattuna laajempi kokonaisuus ja monipuolisempi haku. Esimerkkinä näytettiin Kööpenhaminan kauppakorkeakoulun ylläpitämän termipankin (DAN-TERM) toiminta.

Kurssin loppujaksolla syvennettiin saatuja tietoja pienryhmissä tehtyjen projektitöiden avulla. Nämä ryhmätöet todettiin yksimielisesti erittäin antoisiksi ja mielenkiintoisiksi. Projektien aiheet olivat:

1. Pienen sanaston tekeminen Pohjoismaiden tekemän ISO:n standardiehdotuksen ohjeiden mukaan sekä kyseisten ohjeiden arviointi.
2. ATK-pohjainen tiedonhaku.
3. Terminologiaa koskevan kurssin sisällön hahmotteleminen.
4. Rungon tekeminen standardiehdotukseksi ISO/DP 860 "International Harmonization of Concepts and Concept Systems and Its Impact on Terms and Term Systems".

Kurssi oli mielestämme korkeatasoinen ja alan laajasti kattava. Teorian ja käytännön harjoitusten välinen suhde oli sopiva. Vaikka työtahti olikin tiivis, vähintään 9 tuntia päivässä, riitti intoa vielä päivän päätteeksi hilpeisiin illanviettoihinkin. Kurssin järjestelyt olivat erinomaiset. Monen mieleen ovat jääneet kurssikeskus Rolighedin tanskalaisen herkkuiset ateriat ja ihana kävely-ympäristö.

*Stefan Rönn, TSK
Seija Suonuuti, Telenokia*

Ny forskare vid Centralen för Teknisk Terminologi

Centralen för Teknisk Terminologi har fått en ny forskare vid namn Ste-

fan Rönn. Han presenterar sig själv så här:

”Jag är trettio år gammal, hemma från Österbotten och till utbildningen teknologie licentiat. Jag kommer närmast från Tekniska högskolan, där jag fungerat som lektor i databehandling. Min specialitet inom datatekniken är matematisk logik, som nuförtiden har en viktig tillämpning vid programmering av datorer. Förutom på datateknik har jag också satsat på språk. Jag talar engelska och tyska någorlunda skapligt samt franska och holländska nöjaktigt, men med desto större iver. Holländska lärde jag mig 1983—1984, då jag var gästforskare vid Tekniska högskolan i Eindhoven i Nederländerna.

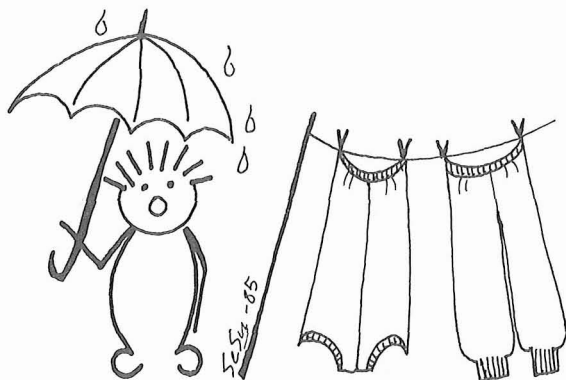
Vid Centralen för Teknisk Terminologi kommer jag främst att ansvara för adb-servicen. Det viktigaste projektet för tillfället är att ta i bruk och utveckla centralens termbank, TEPA. Den kommer att innehålla ordlistor från olika tekniska områden och dess tjänster kommer att

erbjudas TSK:s medlemmar, översättare, firmor etc. Avsikten är att TEPA skall vara i allmänt bruk i början av 1986.

Till mina arbetsuppgifter hör också att bistå mina kolleger vid utarbetandet av tekniska ordlistor. Speciellt hoppas jag att kunna delta i utarbetandet av dataordlistor, eftersom behovet av sådana är enormt. I detta arbete borde datamaskinen kunna användas i större utsträckning än hittills t.ex. för excipering och indexering.

Något som också ligger mig nära om hjärtat är det nordiska samarbetet på terminologiområdet bland annat därför att alla de nordiska länderna för tillfället håller på att utveckla sina egna termbanker.

När jag inte bryr min hjärna med terminologier, logik och datamaskiner, sysslar jag helst med fiske, fågelskådning och friluftsliv i allmänhet.”

NU ÄR DET TID FÖR
LÅNGKALSONGER!

Ensiömassasta uusiopaperiin

Sanomalehdessä oli takaviikkoina uutinen siitä, että Suomessa on ilmestynyt ensimmäinen *uusiopaperille* painettu kirja. Ympäristön tilasta huolestuneet ihmiset käyttävät mielellään uusiopaperia, luonnonystävän paperikisikin kutsuttua, myös vessapaperina ja etsivät kaupasta uusiokirjepaperia.

Uusiopaperi valmistetaan *keräyspaperista*, siitä osasta *jätepaperia*, joka voidaan ottaa talteen ja puhdistaa, eli *siistata* uudelleen raaka-aineena käytettäväksi. Uusiopaperi sopii moniin tarkoituksiin yhtä hyvin kuin *ensiöpaperi*, toiset tuotteet taas on esimerkiksi hygieenisistä syistä tai lujuuden tähden valmistettava käyttämättömästä kuidusta, *ensiömassasta*, joka voi olla esimerkiksi vanhaa tuttua *sellua*, *hioketta* tai *hierrettä* taikka uudempia *painehioketta* tai *kuumahierrettä*.

Uusiopaperi on nuori sana. Suo-

men Paperi-insinöörien yhdistyksen sanastokomitea teki sen vuonna 1977 julkaisemaansa paperisanastoa varten. Ihmiset nyrypistivät silloin vielä nenäänsä helmenharmaalle uusiopaperille. Samaan sanastoon keksitty *pehmopaperi* oli silloin ajankohtaisempi. Paperi-insinöörit kuitenkin uskoivat asiaansa ja halusivat näppärät nimet odottamaan tulevaa käyttöä. Uusiopaperi ja Elias Lönnrotin sanakirjasta poimittu siistaus pääsivät heti käyttöön. Samaan seuraan suositetaan vilpittömästi myös samanikäisiä *ensiömassa* ja *ensiöpaperia*. Niillä sopii hyvin korvata vierassynnytyiset ”neitseelliset” massat ja -paperit.

Hyviksi osoittautuneiden sanojen käyttöä voisi vielä hyvin laajentaa. Siistata sopisi muutakin kuin paperia, esimerkiksi muoviovia, lasia ja öljyjäkin. Tulokseksi saataisiin uusiomuovia, uusiolasia ja uusiööljyä.

SANASTOA

uusiopaperi

sv återvinningspapper *n*
en recycled fibre paper
de Papier *n* aus Altfaserstoff, Umweltschutzpapier *n*
fr papier *m* de fibres récupérées

uusiomassa

sv återvunnen massa, återvinningsmassa
en recycled fibre pulp
de Altfaserstoff *m*
fr pâte *f* de fibres récupérées

keräyspaperi, ei: keruupaperi

sv returpapper *n*
en recycled paper
de Altpapier *n*
fr vieux papiers *n pl*

jätepaperi

sv avfallspapper *n*
en waste paper
de Altpapier *n*
fr vieux papiers *n pl*

siistaus

sv avsvärtning, avfärgning, makulaturtvättning
en deinking
de Entschwärzung *f*, Druckfarbentfernung *f*
fr désencrage *m*

ensiömassa

sv nyfiber massa
en virgin fibre pulp, primary fibre pulp
de Primärfaserstoff *m*, Frischfaserstoff *m*
fr pâte *f* de fibre vierge

ensiöpaperi, ei: neitseellinen paperi

sv nyfiberpapper *n*
en virgin fibre paper, primary fibre paper
de Primärfaserpapier *n*, Frischfaserpapier *n*
fr papier *m* de fibre vierge

sellu, kemiallinen massa

sv kemisk massa, icke: cellulosa
en chemical pulp, ei: cellulose
de Zellstoff *m*
fr pâte *f* chimique

hioke

sv slipmassa
en groundwood pulp
de Holzschliff *m*
fr pâte *f* de bois de raperie

hierre

sv raffinörmassa, mekanisk raffinörmassa
en refiner mechanical pulp
de Refiner-Holzstoff *m*
fr pâte *f* mécanique de raffineur

painehioke

sv tryckslipmassa
en pressure groundwood pulp
de Druckschliff *m*
fr pâte *f* de meule sous pressure

kuumahierre

sv termomekanisk massa, t-massa
en thermomechanical pulp, TMP
de thermomechanischer Holzstoff *m*
fr pâte *f* thermomécanique

pehmopaperi

sv mjukpapper *n*
en soft tissue, myös: soft crepe paper
de Tissuewatte *f*
fr tissu *m* ouaté, papier *m* á usages

lähteet: SFS 3215 Paperisanasto,
TNC 74 Pappersordlista, ym.

Geologian sanastoprojekti

Projekti on saanut uuden työhuoneen, joka sijaitsee Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen pihasiiven ”vinttikamarissa”. Osoite on Liisankatu 16 D, 3 krs
00170 Helsinki

Puhelinnumero on 625 223. Projektia koordinoi FM Carola Eklundh, joka vastaa myös geologian alan termikysymyksiin.

TSK-8 Vaatetussanaluettelo

Suomen Tekstiiliteknillisen Liiton laatima **Vaatetussanaluettelo** on ilmestynyt TSK:n sarjassa sen kahdeksantena teoksena. Sanaluettelossa on 471 termiä suomeksi, ruotsiksi, englanniksi ja saksaksi. Luettelon kattamat alueet ovat: yleistä vaatetussanastoa, vaatekappaleet, tuotteen osat ja lisätarvikkeet, liimaliinat, laakaus ja leikkaus, tikit, saumat ja ompelu, tuotteet viimeistys, kokomerkintä, ompelevat koneet, ompelukoneen osat sekä ompeluvirheet.

Sanaluettelo perustuu Suomen Tekstiiliteknillisen Liiton vuonna 1959 kustantamaan nelikieliseen tekstiilisanastoon, Massachusetts Institute of Technologyn kymmenkieliseen tekstiilisanastoon sekä TNC:n seitsenkieliseen sanastoon Textilordlista. Koska lähdelehdissä on kovin vähän vaatetustermejä, on niitä koottu valtaosin lehtiartikkeleista, vieraskielisistä sanastoista ja laitesitteistä.

Sanaluettelossa ei ole pyrittykään johdonmukaiseen ja täydelliseen sanastolliseen kokonaisuuteen, vaan on tyydytty luettelemaan tärkeimmät alan termit. Pyrkimyksenä on kuitenkin ollut mahdollisimman yleisen muodon asettaminen tehdaskohtaisen nimitysten edelle. Vieraskielisten vastineiden valinta ei myöskään perustu todellisen vastaavuuden terminologiseen selvittämiseen.

Monilla aloilla sanastoa tarvitaan varsinkin kääntämisen apuneuvoksi niin kipeästi, että kerätty aineisto halutaan saada käyttöön ilman varsi-

naista terminologista muokkausta. Juuri tästä on kysymys, kun tekstiilija vaatetusala haluttiin julkaista monivuotisen keruutyön tulos. Tekniikan Sanastokeskus halusi olla mukana tämänkaltaisessa, sen tavanomaisesta käytännöstä poikkeavassa hankkeessa, koska se toivoo, että nyt julkaistu sanaluettelo antaisi virikkeen varsinaiselle, alan eri puolien käytäntöä yhtenäistävälle ja selkiinnyttävälle sanastotyölle.

TEVA-sanaluettelon seuraavat osat ovat: raaka-aineet, kehruu, kutomo, trikoo, värjäys, viimeistys, testaus, erikoisalueet. Ne julkaistaan sopivina kokonaisuuksina valmistumisjärjestyksessä. Aineistoa niitä varten on kerättyä TSK:n termipankkiin n. 200 termiä.

Muutama esimerkki vaatetussanaluettelon termeistä:

sarjonta

- sv gradering
- en grading
- de Gradierung *f*

olkatoppaus: ei: patsukka

- sv axelvadd
- en pad, shoulder pad, padding
- de Schulterpolster *m*, Padding *n*

edestakaissauma

- sv fransk söm
- en reversed seam, French seam, bag seam
- de Französische Naht *f*, Vor- und Rückwärtsnaht *f*

Norsk Teknisk Fagordbok

— Mielenkiintoinen ja hyödyllinen uutuuus

Norsk termbank ja *Universitetsforlag* ovat yhdessä julkaisseet eri lähteistä tallennetut termit. Kirjassa on arviolta noin 20 000 norjankielistä termiä lähdetiedoin ja englanninkielisin vastinein varustettuna.

Tavallista sanakirjaa täsmällisemmäksi **Fagordbokin** tekee se, että useimmat termit on myös määritelty. Käyttäjän on siis helppo varmistua löytämänsä termin käyttökelpoisuudesta. Englanninkielinen hakemisto vielä kaksinkertaistaa kirjan käyttöarvon. Toimittajat Håvard Hjulstad ja Bjarne Norevik toteavat, että vaikka kirja ei katakaan koko tekniikan aluetta, sen kautta on kuitenkin haluttu saattaa uusin norjalainen sanasto kaikkien saataville.

Pohjoismaisten sanastokeskusten julkaisuissa näyttää yleistyvän tapaa kuvata myös uudenaikaisen sanasto-

ja sanakirjatyön periaatteita ja työmenetelmiä. Tekniikan Sanastokeskus tämän tavan pari vuotta sitten aloitti, ja tänä keväänä ilmeisesti hyväksi havaitun tiedonvälityskeinon ovat ottaneet käyttöön sekä Ruotsin että Norjan sanastokeskukset. Niinpä myös *Norsk teknisk fagordbok* sisältää kappaleet *Hva er terminologi?*, *Hvem gjør hva innen terminologi?*, *Å skrive fagspråk* sekä *Å lage termer*. Kirjassa on myös mittayksikkötaulukkoita, muunnostaulukoita sekä sanakirjaluettelo. Kiinnostava havainto on se, että parinsadan pääasiassa pohjoismaisen sanaston luetteloon on päässyt vain yksi suomalainen, sekin jo viisi vuotta vanha. Taitaapa olla suomalainen sanastotyö yhtä outoa Norjassa kuin norjalainen Suomessa.

Matkailusanaston

(4) määritelmä- ja selitysratkaisuista

Tämä artikkeli päättää Terminfon numerossa 4/84 alkaneen neliosaisen, *Saksalais-suomalais-saksalaisen matkailusanakirjan* (Otava 1983) rat-

kaisuja käsittelevän artikkelisarjan, jossa tarkastellaan terminologian ja leksikografian periaatteellisiakin kysymyksiä.

Lähtökohta

On ilahduttavaa, että Otava on maamme suurista kustannusliikkeistä edes ainoana julkaissut laajahkon taskukokoisen ammattisanastojen sarjan. Sarjan vieraina kielinä ovat matkailusanakirjaani lukuunottamatta vain ruotsi ja/tai englantia. Onhan sarjan useimmat sanastot tarkoitettu pääasiallisesti keskiasteen ammatillisia oppilaitoksia varten, joskin niitä — vakiotuoteselosteen mukaan — ”voidaan soveltuvin osin käyttää myös muissa kouluryhmissä, jatko- ja täydennyskoulutuksessa sekä itseopiskelussa”. Näiden sanastojen on siis ajateltu soveltuvan lähes kaikille.

Matkailusanakirjani on tähänastista Otavan sanastoista *ainoa* merkityselityksiä ja määritelmiä antava erikoissanasto. Tämä herättää terminologista ihmetystä (vrt. 2/85:n artikkelini ajatuksiin systemaattisuudesta ja ns. yksinkertaisista kääntämissanakirjoista).

Osasyllisiä tähän ilmeiseen epäkohtaan lienevät näiden ammattisanastojen laatijat. Maassamme eivät toki kustantajatkaan ilmeisesti vielä täysin tiedosta — tai aivan ymmärrettävistä kaupallisistakin näkökohdista johtuen täysin hyväksy — sanastotyön peruskäsitteitä ”systemaattisuus” ja ”käsitteenmäärittely”. Tämä epäkohta onkin ollut artikkelisarjani eräänä kiihdytteenä.

Sitten sanastotyöni lähtökohtiin. Suunnitteluvaiheessa eli rajaamisratkaisujen jälkeen (ks. Terminfo 4/84 ”Mitä on matkailu?” ja 1/85 ”Mitä kuuluu matkailusanastoon ja -termistöön?”) sekä systemaattisen työstövaiheen alkaessa (vrt. 2/85 ”Systematisoivasta esitystavasta — ja muis-

takin sanakirjatyypeistä”), jossa olen pohtinut myös määritelmien merkitystä esim. kääntäjien kannalta) oli tehtävä muun muassa seuraavat määritelmiä ja selityksiä koskevat periaateratkaisut:

- Mihin hakutermeihin liitän käsitteen kuvauksen eli määritelmän?
- Millaisille (lähinnä) yleiskielen hakusanoille annan merkitysselityksen?
- Millaisen määritelmän tai selityksen?

(En tarkastele tässä siis kielipiillisiä yms. selityksiä, joiden osalta viittaa sanakirjani käyttöohjeisiin.)

Esittelemääni sanastoympräkuviin viitaten (1/85) totean aluksi, että olen pääsääntöisesti määritellyt c- ja d-lohkojen eli keskusvyöhykkeen erikoisalaväritteiset ja erikoisvyöhykkeen suurta erikoisalan tuntemusta edellyttävät käsitteet. Mutta olen myös selittänyt eräiden siirtymä- eli välialueen erikoiskieliväritteisten yleiskielen b-sanojen merkityksiä.

Määritelmiä ja selityksiä on annettu lähinnä vain 1. eli saksalais-suomalaisessa sanakirjassa (tosin useimmiten kaksikielisesti!), ei siis kovinkaan runsaasti enää 2. eli hakusanasanomaisemmassa suomalais-saksalaisessa sanasto-osassa. Niinpä suomen termin määritelmä yms. on tarvittaessa haettava saksan vastineen osoittamasta 1. osaston hakusanakohdasta.

Olen määritellyt esimerkiksi sekä b-käsitteen *matkatoimisto* että siihen yleisesti sekoittuvan c-käsitteen *matkailutoimisto* (mutta en esim. b-sanaa tai b-termiä *matka*) — semminkin kun Kataran laatimassa ja Schell-

bach-Kopran täydentämässä Suomalais-saksalaisessa Suursanakirjassa näitä sanoja (oikeastaan termejä) pidetään virheellisesti toistensa täysinonyymeinä, kuten seuraava ote osoittaa:

- *matkailutoimisto* = matkatoimisto
- *matkatoimisto* = Reise- Verkehrs- büro

(ja kaiken lisäksi painoksesta toiseen ilman pilkkua tai puolipistettä — ja ”tietenkin” ilman merkitysselitystä)!

Nykysuomen sanakirjassakin on päädytty tällaiseen virheelliseen synonyymiayhtälöön! Virhe on käsittääkseni samaa suuruusluokkaa, kuin jos tekniikan yleis- eli perussanojen ”henkilöauto” ja ”kuorma-auto” välille rakenneltaisiin seuraavanlainen yhtälö:

- *henkilöauto* = kuorma-auto

koska molemmissa tiedetään olevan moottori ja neljä pyörää!

Tällaiset (yllättävän yleiset) sanakirjavirheet johtunevat useimmiten siitä, ettei

- sanastoa ole työstetty systemaattisesti eikä niinmuodoin
- ole löydetty tai muuten huomioitu erottuvia (olennais)piirteitä.

Määritelmätyypeistä ja -lähteistä

Määritelmätyypeiksi valitsin (tapauskohtaisesti!) joko nominaali-, reaali- (eli sisältö- tai ala-) tai kontekstimääritelmiä ja niiden yhdistelmiä, siis koostemääritelmiäkin, kuten artikkelelini esimerkit tulevat osoittamaan.

Määritelmiä dokumentoin luotet-

tavimmiksi arvioiduista saksankielisistä esikuvista (ks. 4/84) ja matkailuopeista, eri osa-alueiden saksan- ja suomenkielisistä käsikirjoista kuin myös MEKIn ym. tutkimuksista. Esimerkkinä mainittakoon Suomen Matkailuliiton

- Valtakunnallinen ulkoilureitistösuunnitelma (vuodelta 1976),
- Pohjois-Suomen autiotuvat (V painos 1975?: sisältää mm. avoimien autiotupien sekä lukollisten ja maksullisten tunturitupien käsitteistön määritelmiseen ja uusi- ne termeineen),
- Leirintäalueyrittäjän opaskirja (1978),
- Matkailuvaunun käsikirja — Opas vaunun ostajalle ja omistajalle (1978).

Määritelmäesimerkkejä

Pehmeän eli pääosin ei-tekni- sen ja lisäksi ”standardoimattoman” matkailualan dokumentoidut määritelmät ja taustavoimieni avulla laaditut määritelmät on tarvittaessa muokattu niin, että määritelmät vaihtelevat sanakirjassani jopa tapauskohtaisesti (mutta ei aivan mielivaltaisesti), mikä on työryhmäni mielestä keskeisten kohderyhmien kannalta (ks. 4/84) mielekkäämpää kuin esim. ”puhdasoppinen” yhtenäinen reaali- määritelmälinja. Artikkelini (sarja)ni lukijat voivat seuraavan määritelmäotoksen perusteella muodostaa ratkaisuis- tavan oman käsityksensä. Kriittisestä palautteesta kiitän tässä jo etukäteen!

Esimerkkejä (●) määritelmiä sisältävistä hakusana-artikkeleista kommentteineen (=):

- **Fremdenverkehrsamt** *n* (*Informationsbüro*) matkailutoimisto; **die ~er der Gemeinden** (od **der FZT in A und B**) kuntien (od MEKIn A:ssa ja B:ssä toimivat) matkailutoimistot; **Städtisches** ~ Kaupungin matkailu(neuvonta)toimisto; **ks a Verkehrsamt**; **vrt Reisebüro**
- = Suluissa oleva nominaalimääritelmä sisältää olennaisimman eli niin sanoakseni ydinkäsitepiirteen tai yläkäsitteen *Informationsbüro* (jonka perusteella sanakirjaani käyttävät matkailijat eivät ehkä ruuhkauta enää niin runsaslukuisesti matkailutoimistoja haluamalla ostaa näistä *neuvontatoimistoista* matkatoimistojen myymiä matkalippuja ja palvelukuponkeja).

Hakusana-artikkelin kaksi (oikeastaan kolme) sanaliittoa sisältävät muita olennais- ja lisäpiirteitä, jotka yhdessä nominaalimääritelmän kanssa muodostavat eräänlaiseen reaali/sisältömääritelmän (tai alamääritelmän). Tällaisiinkin hivenen epätavallisiin määritelmäyhdistelmäratkaisuihin olen tietoisesti päätenyt.

- **verkehrsamt** *n* (*Kommunalbehörde*) (kaupungin od kunnan) matkailulautakunta; **ks a Verkehrs- und Wirtschaftsamt, Fremdenverkehrsamt, Verkehrsverein**
- = Kyseessä on nominaalimääritelmä. *Ks a* -viitteet osoittavat (hakuselailun jälkeen) termin polyseemiksi, jolla on muun muassa merkitys 'matkailutoimisto'.
- Ensimmäisen esimerkin viite *vrt Reisebüro* ohjaa käyttäjän yhtenäiseen (kontekstimääritelmän muotoiseen, koostemääritelmä-

ritteeseen) sisältömääritelmään, jonka suomennoksesta tässä ote:

- **Reisebüro** *n* ... matkatoimisto on matkailijoille ensisijaisesti neuvoja ja tietoja antava, perus- ja oheispalveluja (matkalippuja ja palvelukuponkeja) välittävä matkailuyritys, jolla on siten tärkeä avainasema toisaalta palvelujen tuottajien ja matkanjärjestäjien ja toisaalta matkustavan yleisön kannalta; **vrt Fremdenverkehrsamt**

Seuraava määritelmäesimerkkisarja tuo esiin hivenen toisentyypisiä ratkaisuja:

- **Stellgebühr** *f camp* (= zusammengefasste Gebühr für Auto, Wohnanhänger bzw. Zelt) paikkamaksu (= yhdistetty ajoneuvo- ja majoitus(paikka)maksu eli matkailuvaunu- tai telttamaksu; **ks a gilt 5**)

- **Camping(platz)gebühr** *f* (*SF* familienbezogene Personengebühr, Stellgebühr und Gebühr für die Grundeinrichtungen) leirintämaksu (= perhekohtainen henkilömaksu, paikkamaksu ja maksu peruspalveluista); **die ~ für eintägigen Aufenthalt** yhden vuorokauden leirintämaksu

= 1. termin osa-alueviite (*camp*) ja sulkuselitys muodostavat yhdessä kaksikielisen sisältömääritelmän.

2. termin määritelmä on vaillinen sisältömääritelmä, koska termiin ja sen vastineeseen sisältyvä olennaispiirre 'Camping'/'leirintä' on jätetty määritelmästä (tarpeettomana) pois. Annettu hakusanonta tuo puolestaan esiin piirteen 'vuorokausimaksu'. Kum-

mankin käsitteen määritelmässä on huomioitu Keksi-Euroopan ja Suomen (SF) leirintäaluemaksujen perusteiden poikkeamat.

- **Motortouristik** *f ieS (mit Auto)* automatkailu, *iwS (auch mit Motorrad od -roller)* moottorimatkailu

= On annettu kaksi alamääritelmää monimerkityksisyyden osoittamiseksi suomalaiselle käyttäjälle ja jotta saksalaisturisti osaisi valita oikean vastineen.

”Tyypilliset suomalaiset käsitteet” eli mm. saksalaisille (lähes) oudot gastronomiset termit on useimmiten määritelty tai selostettu (mahdollisuuksien mukaan läpikuultavan uudismuodostevastineen lisäksi) esimerkiksi seuraavasti):

- **lihaperunalaatikko** (*jauhelihasta ja perunasoseesta od sianlihasta ja perunaviipaleista*) Fleisch-Kartoffelauflauf *m* (aus Hackfleisch und Kartoffelbrei od aus Speck und Kartoffelscheiben)
- = Sisältömääritelmää muistuttava selitys on annettu käytännön kielenkäyttötilanteitakin varten kaksikielisesti.

Selitysesimerkkejä

Äskeisten määritelmäesimerkkien yhteydessä esiintyneet käyttöalalyhenteet yms. antoivat jo viitteitä siitä, että matkailusanakirjassani esiintyy määritelmien lisäksi ja asemasta erityyppisiä selityksiä, muun muassa merkitysselityksiä:

- **Freiflug-Ticket** *n air* vapaalippu
- **Freikarte** *f (rail; Theater etc)* va-

paalippu

= Esimerkit osoittavat, että olen päättänyt usein b-sanojen tai b-termien ja joskus c-termienkin kohdalla ilmaisemaan vain osa-alueen eli käyttöalan kvasisynonymiankin osoittamiseksi (toisaalta *air* ja toisaalta *rail* ja *Theater etc*).

- **vapaalip/pu** Freikarte *f*; Frei(fahr)karte *f*, Freifahrchein *m*; Freiflug-Ticket *n*; ~ulla matkustava Freipassagier *m*

- **vapaamatkustaja** 1. Freipassagier *m*; 2. = jänis 2

- **Frei/fahrkarte** *f*, ~fahrchein *m* vapaalippu, ilmainen matkalippu

= 1. esimerkki havainnollistaa, että suomalais-saksalaisen sanaston hakanastomaisemmasta luonteesta johtuen *puolipisteiden* osoittama kvasi- eli osittais- tai näennäissynonymisyys on tarvittaessa tarkistettava saksalais-suomalaisen osaston määritelmien ja selitysten avulla.

2. esimerkikki osoittaa *yhtäläisyysviitteen* (= jänis 2) sisältävän nominaalimääritelmän luonteista informaatiota.

3. esimerkin suomalainen vastinevaihtoehto ”ilmainen *matkalippu*” ei liene liian niukka viite saksan termien *Freifahrkarte* ja *Freifahrchein* käyttöalasta, varsinkin kun saksan termeissä on perusosan alkuna *-fahr-* ’ajaa, matkustaa’ ja viitettä edeltää *pilkku*: vapaalippu, ...

Sekä termien ja terminluonteisten sanojen että puhtaasti yleiskielisten sanojen monimerkityksisyys on ilmaistu muun muassa seuraavien mahdollisimman *lyhyiden* selityskei-

nojen avulla:

- **Freigrenze** *f* (*Freibetrag*) verovapaan tavaran yläraja (*ks a Gepäck-Freigrenze, Freigepäckgrenze*)
= nominaalimääritelmän eli lähinnä synonyymien avulla (*Freibetrag*).
- **Fremdenlisten** *fpl*: ~*führen* *hot* pitää asukasluetteloa od (*hotelintern*) asiakasluetteloa
= vain yhden mutta olennaisen käsitepiirteen avulla (*hotelintern*).
- **Frei ...; ich bin so** ~ 1. (*kommen*) minä tulen; 2. (*nehmen*) otan oikein mielelläni
= yksittäisen erottavan merkitysydin-komponentin avulla.
- **Freibad** *n* 1. (*Becken*) ulkoallas; maa-uimala; 2. (*Fluß, See*) uimaranta
= yksittäisten erottavien olennaispiirteiden ja/tai lisäpiirteiden avulla.
- **freihalten** 1. (mir den Platz) pitää (minulle tämän paikan) varattuna; 2. (mich) maksaa (minun puolestani), tarjota (minulle)
= objektin, objektiivin tai muun syntaktis-fraseologisen (kaksikielisen) sulkuäydennyksen avulla.
- **Konsum** *m* 1. (-²) kulutus; 2. (-²)
= ääntämisviitteen avulla, sillä painotus on tässä sanan muodon ja sisällön erottavana kantajana.

Matkailusanakirjani (kaksikielisisä) käyttöohjeissa on lisäksi korostettu, että myös yksimerkityksisiin hakusanoihin, sanontoihin ja lauseisiin, joiden sananmuoto tms. ei ilmaise asia- tai käyttöyhteyttä (kontekstia), on liitetty sulkuselvennys eli edellä

esitettyjen keinojen lisäksi antonyymi, subjekti, alakäsite tms., joista yksi esimerkki:

- **unheimlich** (*Gestalt*) kammottava, pelottava; (*Hunger*) kauhea, kaamea
= Adjektiiviattribuuttina tai adjektiivisena predikaatiivina käytettävää hakusanaa selventävät substantiiviset pääsanaesimerkit, joiden avulla suomalainen käyttäjä osaa muodostaa muitakin ”kauheita sanaliittoja” kuin vain 2. osastossa mainittuja (**kauhea** od **kaamea ilma** eli *grässliches Wetter* tai **kauhea pakkane** eli *grimmige Kälte*). Saksankielinen henkilö osaa puolestaan sulkuselvennysten avulla valita oikeita suomenkielisiä vastinevaihtoehtoja.

Tällaisetkin suomalaisille ”itsensänselvät käsitteet” on syytä määrittellä tai selittää saksankieliselle sanakirjankäyttäjälle, jotta hänen mahdolliset ”masokistiset ennakkokäsityksensä muuttuisivat luonnollisen nautinnollisiksi elämyksiksi” jo verbaalitasolla:

- **Sauna** *f* sauna (finnisches Heissluftbad mit periodischen Dampfstößen durch Übergießen heißer Steine mit Wasser, *ks a Birkenquast* = suomalaisessa saunassa otetaan höyrykylpyjä heittämällä löylyä ja vihtomalla); ... (= sanaliittoja)
- **Birkenquast** *m* (zum Schlagen und Bähnen der Haut in der Sauna) (koivu)vasta, (koivu)vihta (ihon hakkaamiseen ja hautomiseen saunassa)
= Määritelmänluonteiset selitykset ovat kielenkäyttötilanteitakin aja-

tellen kaksikielisiä: jotta suomalainen saa tietää, mitä saksalainen nyt (saa) tietää käsitteistä "sauna" ja "vasta/vihta". Kriittinen lukija kaipaa ehkä käsittepiirrettä 'hieronta', joka toki lienee useimmille suomalaisillekin saunojille hivenen epäolennainen piirre — ja mikä arveluttavampaa: 'hieronta' eli 'Massage' sisältää ulkolaisten saunakäsitysten ja -tottumusten vuoksi seksuaalisiakin konnotaatioita eli tässä tapauksessa asiattomia sivumielteitä.

Ensyklopedisia reaaliota

Käytännön kokemuksiin ankkuroituneen leksiko-terminografisen näemykseni mukaan olisi yleis- ja erikoissanakirjoihin sisällytettävä tähän astista enemmän tietosanakirjamaisista informaatiota (kaksikielisiä koostemääritelmiä, informatiivista fraseologiaa yms.), josta seuraavassa erityyppisiä poimintoja matkailusanakirjastani:

- **Gasflaschenmundstück** *n* (und das entsprechende Übergangsend Verbindungsstück für eine andere Dimension) (neste)kaasupullon suukappale (ja siihen sopiva toisen järjestelmän yhdistäjä)

= Tämä esimerkki osoittaa, että ensyklopedisen informaation, reaali-määritelmän ja leksikografis-terminologisen fraseologian raja on liukuva.

Annetut selventävät ja täydentävät reaaliit pohjaavat siihen tosiasiaan, että Suomessa ja Keski-Euroopassa käytettävät suukappalejärjestelmät poikkeavat toisistaan.

Tämä hakusanainformaatio onkin sanakirjassa matkailuvuonuilua harrastavien saksalaisturistin nimenomaisesta toivomuksesta.

- **Angelschein** *m* (örtlicher) (paikallinen) kalastuslupa, (staatlicher) (valtion) kalastuskortti; **Für den Fischfang in Finnland werden zwei Berechtigungsscheine benötigt: der allgemeine staatliche sowie der örtliche ~. Dieser wird vom Besitzer oder Inhaber des jeweiligen Fischwassers gegen Entgelt abgegeben, der staatliche auf den Postämtern gelöst.** Kalastukseen tarvitaan Suomessa kaksi lupaa: valtion yleinen kalastuskortti ja paikallinen kalastuslupa. Jälkimmäisen saa maksua vastaan kunkin kalaveden omistajalta tai haltijalta, kalastuskortin voi lunastaa postitoimipaikoista.

= Esim. maamme kalastustarvike-liikkeissä, joiden toivomuksesta otin tämän informaation sanakirjaani, tarvitsee tämän jälkeen antaa kalastusintoiselle saksalaisturistille enää vain postitoimipaikan sijaintia koskevaa lisäinformaatiota.

Suomalais-saksalaisesta sanakirjaosastosta ei löydy maamme käytännöstä hivenen poikkeavaa keskieuropalaista kalastuskortti-informaatiota, koska arvioin sen olevan suomalaisille ulkomaanmatkailijoille melko epäfrekventtiä.

Nämä ensyklopediset esimerkkini edustivat ns. yleiskäsitteitä ("kaasupullon suukappale" ja "kalastuslupa/kalastuskortti"). Seuraavat kaksi

esimerkkiäni koskevat puolestaan yksilökäsitteitä eli nimistöä:

- **Finlandia-Halle** *f* Finlandia-talo; **die ~ dient das ganze Jahr über als Schauplatz für verschiedene Konzerte, Unterhaltungsveranstaltungen, Treffen und Kongresse** Finlandia-talo toimii ympäri vuoden erilaisten konserttien, viihdetilaisuuksien, kokousten ja kongressien tapahtumapaikkana; *ks a Raum 2, Saal, umgeben*
- = *Ks a* -viitteet kokoavat yhteen Finlandia-taloon liittyviä muita (edelleen kaksikielisiä) reaaliota, jotka on viitekohdissa muokattu laaja-alaisemmaksi eli yleispätevämmäksi ensyklopedis-fraseologiseksi ainekseksi jättämällä niistä pois sanaliitto ”Finlandia-talo”, sillä toki muunkin ”kongressihallin ympäristössä on rauhallinen X:n puisto” tai ”suojissa on pidetty monia eri alojen maailmankongresseja” tai ”kongressisiiven saliin voidaan sijoittaa [esim.!] 500 kokousosanottajaa erikoisrakenteisten kongressipöytien ääreen tai [esim.] 900 henkeä tuoliriveihin”.
- **Korvatunturi** *der (Berg) Korvatunturi* (an der finnischen Ostgrenze; Wohnsitz des Weihnachtsmannes; *vgl Haltiatunturi*)
- = Nämä reaaliat ovat suomalaiselle niin tuttuja, että harkitsin yksikielisen ratkaisun nyt riittäväksi (vallankin kun tällaisten selitysten vaikeimmat sanat ovat lähes poikkeuksetta 1. osaston hakusanoina: esim. tässä tapauksessa ovat hakusanoina ”Ostgrenze”, ”Wohnsitz” ja kuin myös ”finnisch” ja ”Berg”).

Tämäntyyppiset saksankieliset ensyklopediset selitykset on tarkoitettu myös auttamaan suomalaisia esite- ja opastekääntäjiä selitysmallienkin muodossa.

Matkailusanakirjaani voinee kaiken kaikkiaan luonnehtia matkailu- ja kielitietopaketiiksi, koska se sisältää taskusanakirjamuotoisenakin

- kaksikielisen sanakirjaosaston ja lyhenneluettelon että kaksikielisiä määritelmiä ja selityksiä,
- loppuun liitetyn systemaattisen ja kontrastiivisen eli kaksikielisen ”Mini-kielioppaan” ja sitä edeltävän liiteosaston eli
- ”Matkailualan järjestöjä kään-
nösvastineineen”, jonka kolmessa luvussa on suomalaisten, saksankielisten ja kansainvälisten (saksankielisten) matkailujärjestöjen nimiä toisenkielisine vastineineen ja (osittain kansainvälisinekin) lyhenteineen.

Tässä kaksi esimerkkiä ensimmäisen nimistöluettelon alusta:

- **Autoliitto** (AL) *Finnischer Automobil- und Touring-Club m*
- **Finnisches Fremdenverkehrsamt** *n* (in Hamburg) (Suomen) Hampurin Matkailutoimisto (od MEKin Hampurin toimisto)
- = Jouduin useimmissa nimistötapauksissa luomaan työryhmäni ja asianomaisten järjestöjen edustajien avustamina täysin uuden tai vanhan tilalle paremman käännöskä tai muuntyyppisen vastineen. Niinpä näihin(kin) vastineenmuodotusoperaatioihin liittyy monenlaisia (hupaisiakin), laajempaakin mielenkiintoa herättäviä historioi-

ta ja ylikielisiä näkökohtia, joihin palaan ehkä tuonnempana Terminon sivuilla.

Artikkelisarjan ydinajatus

Tämän artikkelin äskeisen luvun esimerkit kommentteineen johtavat — matkailualan sanastotyötä lähtökoh-
taesimerkkinään pitäneen — neli-
osaisen artikkelisarjani kokoavaan
loppuajatuksen:

Yleiskielen leksikografien ja erikois-
kielten terminografien on mahdolli-
simman mielekkääseen rajaamis-, laa-
juus-, sisältö- ja muototulokseen
pääsemiseksi ankkuroitava sanasto-
työnsä

- *teoreettisesti* vankalle leksikolo-
gis-leksikografiselle ja terminolo-
gis-terminografiselle pohjalle
- unohtamatta kuitenkaan suunnit-
telu-, toteutus- ja seurantavaiheis-
sa ottaa selville julkaistavan sa-
naston pääkohderyhmien sanas-
totoivomukset, joista olennaisim-
mat olisi toteutettava *käytäntöön-*
kin perustuvaa harkintaa käyttäen
ja jopa teoreettisen oikeaoppisuu-
den kustannuksella.

Tämän toki mahdollistavat alan
kirjallisuudenkin maininnat kohde-
ryhmien huomioonottamisesta (ks.
esimerkiksi lähiaikoina ilmestyvä, jo
käsikirjoitusvaiheen perusteella erin-
omaiseksi luonnehdittava ”Sanasto-
työn käsikirja”, SFS-käsikirja n:o
50).

Selvennän tätä mielestäni itses-
täänselvää näkökohtaa vielä seuraa-
vasti: Mikään sanastotyö ei käsit-
tääkseni saisi olla esimerkiksi tieteel-

lisesti itsetarkoituksellista, yleisty-
mässä olevat korkeakoulujen termi-
nologiset eli sanastolliset opinnäytteet-
kään (en tarkoita siis terminologian
teoriaa koskevaa perustutkimusta).
Opinnäytteittenkin aiheet olisi suun-
niteltava esim. elinkeinoelämän edus-
tajia kuullen; niiden sanastotuloksia
olisi pyrittävä levittämään esim.
TEPA-termipankin kautta. Tämän-
suuntaisesti on menetetty jo vuosia
Kööpenhaminan kauppakorkeakou-
lun kääntäjänkoulutuksen — tieteel-
listä metodiikkaa soveltavissa ja, tai
siitä huolimatta, käytännönläheisissä
— terminologisissa opinnäytteissä
(ks. esim. Rasmussen (toim.): Special
Issue on Terminology, CEBAL 5,
Kööpenhamina 1979, jonka s. 83—
115 on Lene Frandsenin ”Termino-
logie des Heizkörperventils” -diplo-
mityötä koskeva selonteko).

Itsetarkoituksellisuuden välttämistä
perustelen ensinnäkin toteamalla,
että useimpien sanastojen tuottami-
seen käytetään maallikolle jopa kä-
sittämättömiä määriä henkisiä ja ai-
neellisia resursseja. Toiseksi: Sana-
kirjat ja sanastot ovat ”implisiittises-
ti sosiaalisia” eli aina joillekin ryh-
mille tarkoitettuja kulutushyödykkei-
tä. Niiden on siten sovelluttava näi-
den ryhmien käyttöön mahdollisim-
man täysipainoisesti — vaikka par-
haatkaan sanakirjat ja sanastot eivät
monesta eri syystä voi yltää aivan sa-
taprosenttiseen lopputulokseen. Toi-
saalta: Kaikille tarkoitettut sanakirjat
ja sanastot eivät useissa tapauksissa
sovellu loppujen lopuksi kenelle-
kään.

Paul Kostera
Savonlinnan kääntäjä-
koulutuslaitos

Sammandrag

Heter det *laitos* eller *laitteisto* i betydelsen *anläggning* på finska? Esko Koivusalo berättar mera om det i sin artikel. (s.1)

Den underkommitté vid den internationella standardiseringsorganisationen ISO som utarbetar *database-handlingsterminologi* sammankom i Montreal i juni. Ilmari Pietarinen från Finansministeriet representerade Finland. (s.3)

Ett *NORDTERM*-möte om de senaste två årens terminologiarbete i Norden hölls i Reykjavik i juni. Heidi Suonuuti deltog. (s.4)

Den nordiska forskarkursen i terminologi har blivit en tradition! År 1985 hölls den i Skodsborg nära Köpenhamn och ämnet var terminologi och terminologisk lexikografi. Stefan Rönn och Seija Suonuuti berättar om evenemanget. (s.5)

Serien miniordlistor fortsätter med *papperstekniska termer*. (s.8)

Den åttonde delen i TSK:s ordlisteserie, en *konfektionsordlista*, har utkommit. (s.10)

Norsk Termbank och Universitetsforlag har tillsammans publicerat en *fagorbok* med termer från olika källor. (s.11)

Paul Kostera avslutar i detta nummer sin artikelserie om den tysk-finsk-tyska turismordboken (Otava 1983) genom att beskriva sina *definitions- och förklaringslösningar*. (s.11) I del 1 (se Terminfo 4/84) behandlas avgränsningssvårigheter av *fackområdet* och i del 2 (nr 1/85) av *fackordsförrådet* vid utarbetande av ord-boken. I del 3 (nr 2/85) beskrivs *det systematiserande framställningssättet* och analyseras kritiskt också andra ordbokstyper.

TEKNIIKAN SANASTOKESKUS ry CENTRALEN FÖR TEKNISK TERMINOLOGI rf

Tekniikan Sanastokeskus ry TSK

Perustettu 1974.

Jäseninä aatteellisia yhdistyksiä, teollisuus- ja liikelaitoksia, valtion virastoja.

Toimii yhteistyössä Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen kanssa.

Toimisto ja kirjasto

Liisankatu 16 D, 1. krs, 00170 Helsinki

Termineuvonta puh. 90-179 161 vain klo 9.00—12.00

Avoimna klo 8.00—16.15 (kesäisin 8.00—15.15)

TSK:n ensisijaisena tehtävänä on saada aikaan suomen- ja ruotsinkielisiä tekniikan eri alojen sanastoja.

Sanastotyön päämuotoja ovat osallistuminen termityötä tekevien ryhmien työskentelyyn, lausuntojen antaminen, tarkistus ja neuvonta.

Noin 1600 niteen kirjasto sisältää tekniikan ja lähialojen sanastoja, käsi-kirjoituksia, yritysten ja laitosten sanastoja, sekä ISON ja GOSTin sanastostandardit ym.

Kirjastossa pidetään tiedostoa suomen ja ruotsin kieltä sisältävistä tekniikan ja lähialojen sanastoista ja sanastohankkeista, ja näistä tiedoista julkaistaan kahden vuoden välein luettelo Tekniikan sanastoja. Tarpeen mukaan tehdään myös erikoisalojen sanastoluetteloita.

TSK:n toimintamuotoja:

— osallistuminen sanastotyöhön	— termityön kurssit
— termineuvonta	— tiedotuslehti
— kirjasto	— termipankki
— sanasto- ja sanastohanke-tiedostot	— kielentarkistusapu

